

Spoorboek Kaderrichtlijn Mariene Strategie

Datum 12 juni 2014
Status Vastgesteld in opdrachtgeversoverleg IHM|
7 mei 2014

Colofon

Uitgegeven door	Informatiehuis Marien
Uitgevoerd door	Erik Eggenkamp & Serge Rotteveel
Datum	12 juni 2014
Status	Vastgesteld in opdrachtgeversoverleg IHM 7 mei 2014
Versienummer	Versie: 2014-3

Inhoud

1	Inleiding—6
1.1	Doelstelling van het KRM-Spoorboek—7
1.2	Doelgroep—7
1.3	Opzet van het KRM-spoorboek (Leeswijzer)—8
2	Monitoringprogramma—10
2.1	Kader—10
2.2	Procesbeschrijving—11
3	Uitvoeren KRM monitoring—14
3.1	Planning van de KRM monitoring—14
3.2	Procesbeschrijving—14
3.3	Planning—15
3.4	Actualisatie van de monitoring—28
3.4.1	Kader—28
3.4.2	Procesbeschrijving—28
3.4.3	Planning—31
3.5	Voortgangsrapportage—32
3.5.1	Kader—32
3.5.2	Inhoud en doelgroep—32
3.5.3	Procesbeschrijving—32
3.5.4	Planning—33
4	Actualisatie van de mariene strategie—34
4.1	Kader—34
4.2	Periodieke actualisatie van de Mariene Strategie, Deel 1—35
4.3	Periodieke actualisatie van de Mariene Strategie, Deel 2—35
4.4	Periodieke actualisatie van de Mariene Strategie, Deel 3—35
4.5	Europese beoordeling en evaluatie van de KRM—36

Bijlage: Planning vaststellen en uitvoeren monitoringprogramma

1 Inleiding

Welkom in het KRM-Spoorboek. Dit spoorboek is één van de instrumenten ter ondersteuning van de uitvoering van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie in Nederland.

De Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) verplicht de lidstaten tot de nodige activiteiten om uiterlijk in 2020 in hun mariene wateren een goede milieutoestand te bereiken of te behouden. Deze activiteiten betreffen:

- a. uiterlijk 15 juli 2012 initiële beoordeling van de huidige milieutoestand¹ (artikel 8 KRM);
- b. uiterlijk 15 juli 2012 omschrijving van de goede milieutoestand (artikel 9 KRM);
- c. uiterlijk 15 juli 2012 vaststelling van milieudoelen en indicatoren (artikel 10 KRM);
- d. uiterlijk 15 juli 2014 vaststellen en uitvoeren van een monitoringsprogramma (artikel 11 KRM);
- e. uiterlijk in 2015 vaststellen van programma van maatregelen (artikel 13 KRM);
- f. uiterlijk in 2016 uitvoeren van het programma van maatregelen (artikel 13 KRM);
- g. uiterlijk zes jaar na vaststelling toetsen en actualiseren van a t/m e (artikel 17 KRM), en
- h. tussentijdse verslaglegging over het programma van maatregelen (artikel 18 KRM).

Voor een overzicht van de implementatie van de KRM door Nederland wordt verwezen naar het implementatieoverzicht op de website van het Informatiehuis Marien².

Met het vaststellen van de Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012-2020, Deel 1 heeft het kabinet de koers voor deze activiteiten uitgezet. Dit deel geeft een initiële beoordeling van de milieutoestand van het Nederlands deel van de Noordzee. Hierbij zijn de belangrijkste risico's en problemen geïdentificeerd voor het bereiken van de goede milieutoestand in 2020 (activiteiten a en b). Het kabinet heeft vervolgens voor elf descriptorren de milieudoelen voor 2020 en daarbij behorende 32 indicatoren vastgesteld (activiteit c).

Naar verwachting zal het kabinet in mei 2014 de Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012-2020, Deel 2 vaststellen. Dit deel van de mariene strategie werkt de concrete monitoring op zee voor de 32 indicatoren uit (activiteit d). In 2015 volgt de Mariene Strategie, Deel 3 met

---

¹ voor Nederland betreft dat het Nederlandse deel van de Noordzee

² www.informatiehuismarien.nl

de vaststelling van het programma van maatregelen (activiteit e), gevolgd door de toepassing van dat programma vanaf 2016 (activiteit f). Daarna zal de inzet gericht zijn op het periodiek bewaken van de voortgang en het waar nodig of gewenst actualiseren van de hierboven genoemde activiteiten (mede in het licht van de activiteiten g en h).

De KRM-doelstellingen worden mede gerealiseerd door de vaststelling van beschermde mariene gebieden uit hoofde van de Vogel- en Habitatrichtlijn/VHR. Het KRM-monitoringprogramma heeft daarom mede betrekking op die VHR-gebieden. Dit heeft ertoe geleid dat de bestaande monitoring op het Nederlandse deel van de Noordzee is uitgebreid met monitoring met betrekking tot die VHR-gebieden.

1.1 Doelstelling van het KRM-Spoorboek

De uitvoering van het monitoringsprogramma van de KRM betreft een skala van activiteiten, waarbij veel verschillende organisaties betrokken zijn en waarop ook nog een aantal andere kaders van toepassing of van invloed is, zoals bv. de Vogel- en Habitatrichtlijn/VHR, OSPAR en ICES.

Voor een tijdige, richtlijnconforme en efficiënte uitvoering hiervan is het noodzakelijk dat er een heldere planning wordt bijgehouden. Het Informatiehuis Marien (IHM) beoogt hierin met dit KRM-Spoorboek te voorzien.

Het doel van dit KRM-spoorboek is:

- inzicht bieden in hetgeen het monitoringsprogramma van de KRM aan uitvoering vraagt (inhoud)
- inzicht bieden in de verschillende procedures van de KRM (procedures)
- inzicht bieden in de termijnen waarbinnen de uitvoering moet worden gerealiseerd (planning),
- inzicht bieden in de verbanden, interacties en afhankelijkheden tussen de verschillende activiteiten en uitvoeringstrajecten binnen en buiten het veld van het monitoringsprogramma
- grondslag bieden voor het invullen van (deel)processen door betrokkenen.

De KRM-activiteiten zijn dynamisch en merendeels cyclisch. Dit betekent dat de activiteiten zowel inhoudelijk als procesmatig aan verandering onderhevig zijn. Het IHM actualiseert dit KRM-spoorboek daarom zodra dat aan de orde is. De meest recente versie is steeds beschikbaar via de website van het IHM³.

1.2 Doelgroep

Dit spoorboek is opgezet voor organisaties en personen die betrokken zijn bij de uitvoering van de KRM - inclusief de VHR-op-zee, OSPAR en ICES - hetzij op beleidsmatig niveau, hetzij op uitvoeringsniveau, hetzij als opdrachtgever, hetzij als opdrachtnemer voor het verrichten van werkzaamheden waartoe de KRM verplicht.

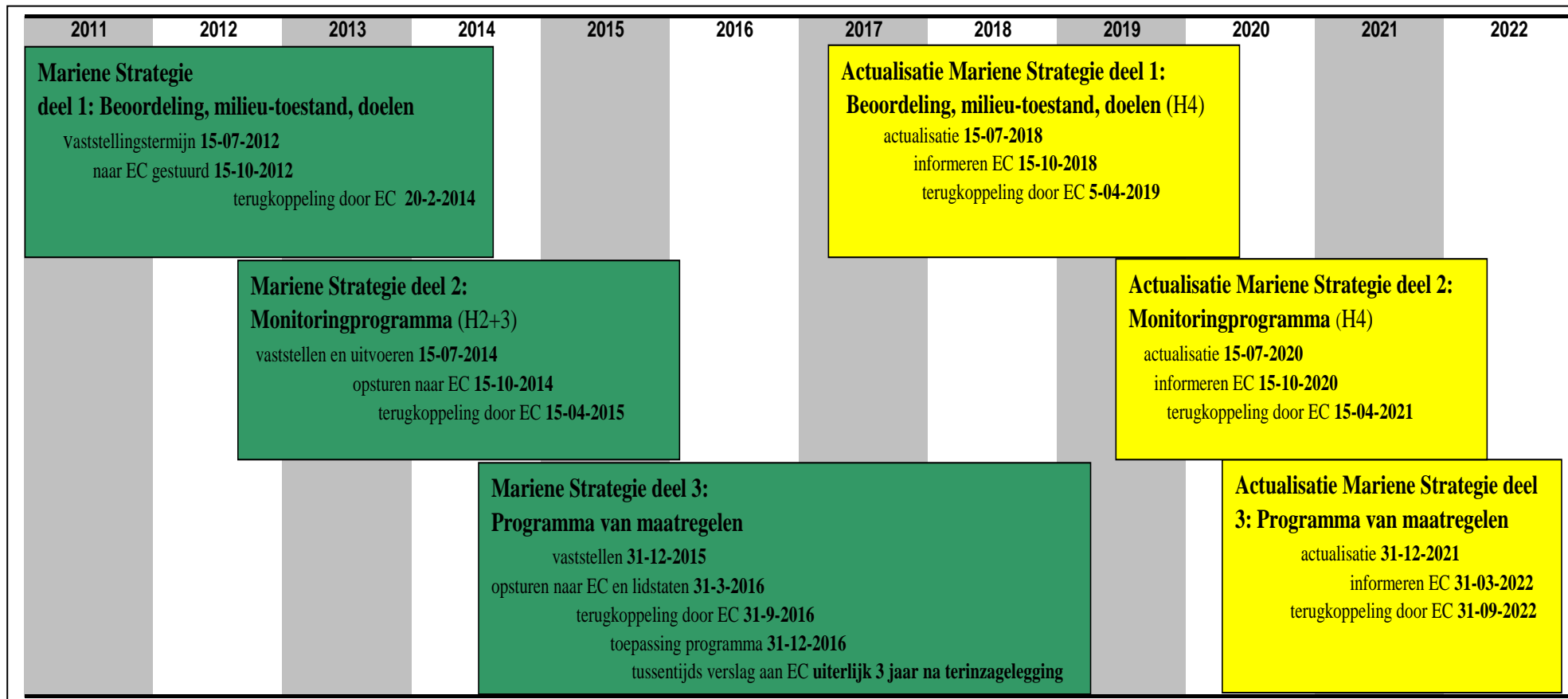
³ <http://www.informatiehuismarien.nl>

1.3

Opzet van het KRM-spoorboek (Leeswijzer)

Na deze inleiding treft u op hoofdlijnen een schematische weergave aan van de verschillende activiteiten waartoe de KRM anno 2014 en de daarop volgende jaren verplicht. Per activiteit is dit schema uitgewerkt in de achterliggende hoofdstukken, waarbij de concrete planning voor de verschillende deelactiviteiten - tot op het niveau van de afzonderlijke indicatoren en daarop betrekking hebbende meetnetten - in beeld is gebracht.

N.B. De blokken in het bovenstaande schema betreffen de vaststelling van de diverse delen van de Mariene Strategie als document, inclusief de daaraan gerelateerde acties, zoals het opsturen van die documenten naar de Europese Commissie (notificatie) en de (verwerking van de) reactie van de Europese Commissie op die documenten.

Uitvoering KRM monitoring

Het KRM-monitoringprogramma moet uiterlijk 15 juli 2014 gereed en operationeel zijn. De KRM-monitoring wordt jaarlijks geactualiseerd. Het IHM coördineert het werkproces dat hiervoor in het monitoringprogramma is afgesproken. Om de voortgang in de richting van de goede milieutoestand te volgen en zo nodig te kunnen bijsturen worden de beleidsverantwoordelijke departementen jaarlijks geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van het monitoringsprogramma. Het Informatiehuis Marien levert hiervoor een KRM-voortgangsrapportage op. De uitvoering van de KRM-monitoring wordt behandeld in hoofdstuk 2.

2 Monitoringprogramma

2.1 Kader

Artikel 11 van de KRM verplicht lidstaten tot het opstellen van een monitoringprogramma. In het monitoringprogramma is de monitoring van de 32 indicatoren uit de Mariene Strategie, Deel 1 verder uitgewerkt. De monitoring zorgt voor het beschikbaar komen van meetgegevens die inzicht bieden in:

1. de status van iedere indicator en de mate waarin het milieudoel daarmee wordt bereikt;
2. de effectiviteit van de maatregelen die in het kader van de KRM worden uitgevoerd.

Het KRM-monitoringprogramma levert daarmee de basis voor het periodiek actualiseren van de mariene strategie. Dit start met de actualisatie van de initiële beoordeling, de beschrijving van de goede milieutoestand en de vastgestelde milieudoelen, uiterlijk per 15 juli 2018 (zes jaar na de vaststellingstermijn van de Mariene Strategie, Deel 1), gevolgd door de actualisatie van het monitoringprogramma, uiterlijk per 15 juli 2020 (zes jaar na de vaststellingstermijn van de Mariene Strategie, Deel 2, afgerond met de actualisatie van het programma van maatregelen, uiterlijk 2021 (zes jaar na de vaststellingstermijn van de Mariene Strategie, Deel 3).

Het ontwerp KRM-monitoringprogramma is op 21 februari 2014 door het kabinet vastgesteld. De samenvatting heeft van 7 maart tot en met 17 april 2014 voor het publiek ter inzage gelegen, waarbij het gehele document digitaal als achtergrondinformatie raadpleegbaar was. Het kabinet reageert op de resultaten van de terinzagelegging in een Nota van Antwoord. Het kabinet stelt het definitieve KRM-monitoringprogramma, inclusief de Nota van Antwoord, uiterlijk op 15 juli 2014 vast. Binnen drie maanden na de vaststelling – uiterlijk 15 oktober 2014 - wordt het KRM-monitoringprogramma aan de Europese Commissie gerapporteerd. De Europese Commissie beoordeelt vervolgens of de KRM-monitoringprogramma's van alle EU-lidstaten in hun samenhang per mariene (sub)regio een passend raamwerk vormen om aan de eisen van de KRM te voldoen. Lidstaten kunnen verzocht worden om aanvullende informatie aan te leveren. Binnen zes maanden na ontvangst van het KRM-monitoringprogramma – dus uiterlijk 15 maart 2015 – stelt de Europese Commissie de betrokken lidstaten op de hoogte van het feit of de verstrekte inlichtingen verenigbaar zijn met de KRM en vertrekt zij advies over alle wijzigingen in het KRM-monitoringprogramma van de betrokken lidstaat die zij nodig acht.

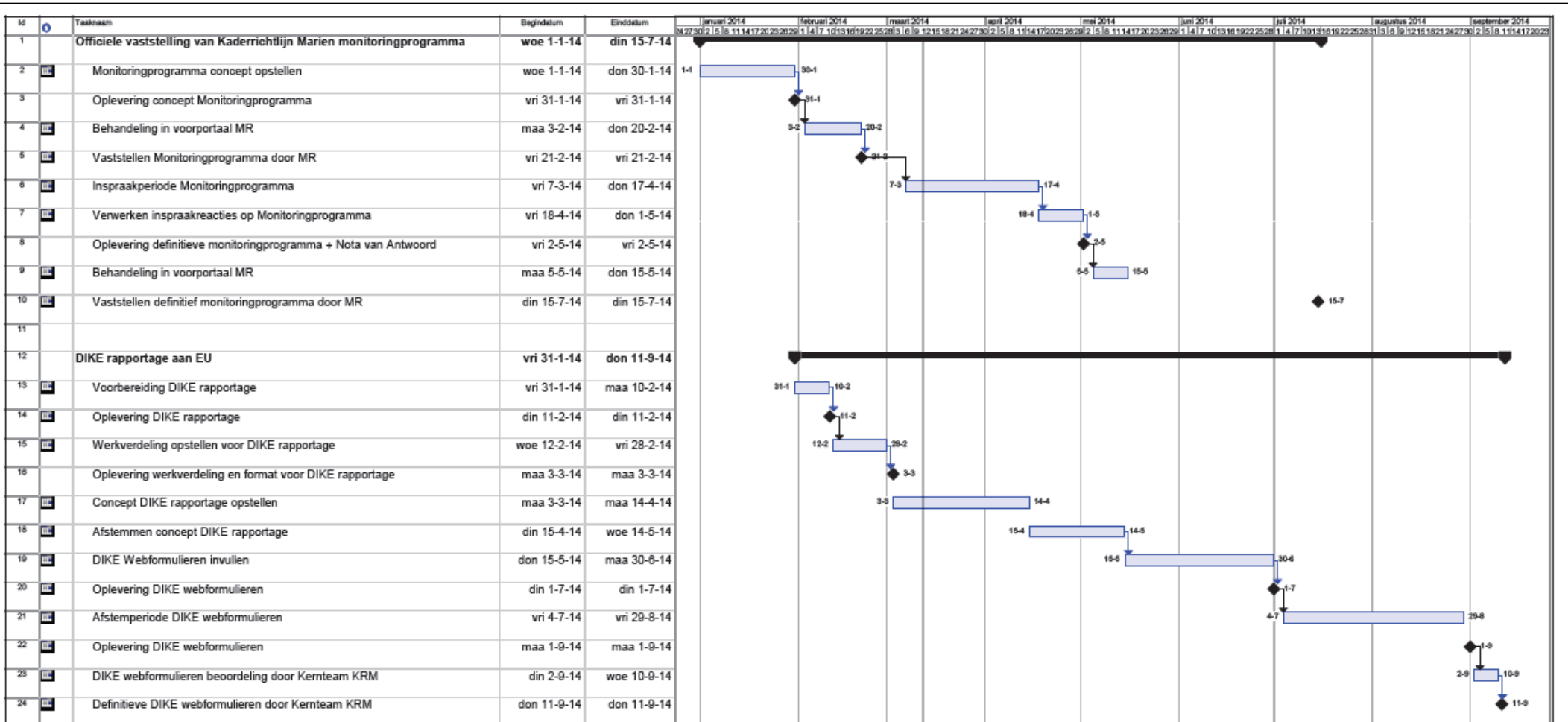
2.2 Procesbeschrijving

In dit hoofdstuk is het proces rond het vaststellen en uitvoeren van het KRM-monitoringprogramma visueel inzichtelijk gemaakt met een tijdbalk. Als basis is uitgegaan van de tijdstippen die opgenomen zijn in de richtlijn. Vervolgens is het schema verder ingevuld met de verschillende deeltrajecten die voor de uitvoering aan de orde zijn, te weten:

- het deeltraject dat moet leiden tot de officiële vaststelling van het monitoringprogramma (met inspraaktraject);
- het deeltraject waarmee het monitoringprogramma moet worden gerapporteerd aan de Europese Commissie (de zogenoemde DIKE reporting sheets);
- het deeltraject van de beoordeling door de EU-commissie van de monitoringsprogramma's van de lidstaten, eventueel voorzien van advies omtrent noodzakelijke aanpassingen (met mogelijk nog een reactietraject vanuit de lidstaat), en
- het deeltraject van de fysieke uitvoering van het monitoringprogramma.

Laatstgenoemd deeltraject – de fysieke uitvoering van het monitoringprogramma – wordt inzichtelijk gemaakt door per indicator de planning in beeld te brengen. Deze planningen zijn via een hyperlink toegankelijk.

De stappen in de onderstaande tijdsbalk zijn verder uitgewerkt in een tabel (als bijlage bij dit spoorboek gevoegd).

3 Uitvoeren KRM monitoring

3.1 Planning van de KRM monitoring

Het efficiënt samenbrengen van de KRM-datastromen vraagt om een goed afgestemd proces. Dit spoorboek geeft inzicht in de planning per KRM-indicator/meetnet en laat zien op welke tijdstippen data beschikbaar komen.

3.2 Procesbeschrijving

In de tabel in paragraaf 3.3 staan de vastgestelde KRM-indicatoren. Per indicator is in de tabel een eerste aanspreekpunt opgenomen. Deze persoon is inhoudelijk op de hoogte van de gemaakte afspraken over het inwinnen van de data en heeft daarnaast ook kennis van de technisch-inhoudelijke aspecten. Vervolgens is per KRM-indicator een hyperlink opgenomen die verwijst naar een afzonderlijk bestand. Deze bestanden geven inzicht in:

- de periode waarin de voorbereiding en uiteindelijk de opdrachtverlening plaatsvindt;
- de bemonsteringsperiode;
- de periode waarin analyses/determinaties plaatsvinden;
- het moment waarop de meetdata worden opgeleverd;
- de periode waarin de data worden gevalideerd door de opdrachtgever;
- de maand waarin de data duurzaam worden opgeslagen;
- de maand waarin het IHM het KRM-basisdatabestand gaat vullen;
- de periode waarin de data verwerkt gaan worden tot informatie, en
- de data waarop eventuele rapportages richting OSPAR/ICES plaatsvinden of beoordelingen uit deze samenwerkingsverbanden beschikbaar komen.

Het Informatiehuis Marien gebruikt de planningsbestanden om de voortgang van het KRM-monitoringproces te volgen en hierover te rapporteren in een jaarlijkse voortgangsrapportage aan de beleidsverantwoordelijke departementen. In deze bestanden is ook een werkblad 'processchema' en een werkblad 'logboek' opgenomen. Het processchema geeft aan in welke meetnetten de benodigde data worden verzameld en langs welke route deze data uiteindelijk worden opgewerkt tot informatie voor KRM-rapportages. In het logboek worden eventuele wijzingen bijgehouden die zijn doorgevoerd in de planning.

De KRM schrijft in artikel 17 voor dat de mariene strategieën voor elke mariene (sub)regio om de zes jaar na hun eerste vaststelling worden geactualiseerd. Voor de actualisatie van de Mariene Strategie, Deel 1, met name het vaststellen van de milieutoestand van de Noordzee, is de informatie die voortkomt uit het monitoringprogramma (de Mariene Strategie, Deel 2), cruciaal. In hoofdstuk 3 wordt de actualisatie van de mariene strategie verder toegelicht.

3.3 Planning

		Toelichting	Meetnetten	Hyperlink	Aanspreekpunt
Nummer conform monitoring plan	1. Biodiversiteit (vogels, vissen, benthos, zeezoogdieren)				
7	1.1 Vogels: Verspreiding, omvang, conditie en toekomstperspectief van populaties kwetsbare vogelsoorten en de kwaliteit van het leefgebied	Meerdere keren per jaar vogels tellen vanuit vliegtuigen volgens vaste route Aanvullend trektellingen langs kust door vrijwilligers Tellingen vanaf schepen.	Tellingen vogels & zeezoogdieren NCP Boottellingen NCP Tellingen Voordelta Aanvullende zeetrektellingen	(zie zip-bestand)	Suzanne Stuijzand
5	1.2 Vissen: Geaggregeerde indicatoren voor populatieomvang, verspreiding en conditie van haaien en roggen, vissoorten met een langdurige negatieve trend en trekvissen	Haaien, roggen, vissoorten met een langdurige negatieve trend en trekvissen worden geïnventariseerd door ze als vangst te registreren in verschillende meetnetten.	MWTL (fuikevangstregistraties, zalmsteekbevissingen en bemonsteringen met boomkor en elektrische visapparatuur, BIOMON)	(zie zip-bestand)	Kees Verbogt (voor onderdeel trekvissen Suzanne Stuijzand)

1	1.3 Benthos: Geaggregeerde indicatoren voor verspreiding, voorkomen en conditie van representanten van langlevende en voor bodemberoering gevoelige benthosoorten en biogene structuren.	Elke drie jaar bemonstering EEZ en Klaverbank Jaarlijks bemonstering kustzone (WOT schelpdieronderzoek)	MWTL-benthos bemonsteringen WOT-schelpdieronderzoek	(zie zip-bestand)	Suzanne Stuijtzand
8	1.4 Zeezoogdieren: Verspreiding, omvang, conditie en toekomstperspectief van populaties zeezoogdieren en de kwaliteit van het leefgebied	Meerdere keren per jaar zeezoogdieren tellingen vanuit vliegtuigen Aanvullend strandingennetwerk, SCANS, inventarisatie delta en bijvangst visserij.	MWTL-vogels & zeezoogdieren Monitoring zeehonden Delta SCANS Strandingennetwerk WOT bijvangsten	(zie zip-bestand)	Suzanne Stuijtzand
2. Exoten					
17	2.1 Exoten: Aantal aanwezige exoten	Registratie exoten in benthos Registratie exoten bij WOT schelpdieronderzoek	MWTL-benthos WOT-schelpdieronderzoek	(zie zip-bestand)	Suzanne Stuijtzand

18	2.2 Exoten: Aantal nieuwe exoten	Registratie exoten in benthos Registratie exoten bij WOT schelpdieronderzoek	MWTL-benthos WOT-schelpdieronderzoek	(zie zip-bestand)	Suzanne Stuijtzand
	2.3 Exoten: Ratio inheems/exoot	zie 2.1 en 2.2	nvt		
3. Commerciële vis-, schaal en schelpdieren					

2	<p>3.1 Vissen: De primaire indicator voor de visserijdruk op commerciële visbestanden is de vissterfte van commercieel gevangen vis (= F). Waar waarden voor F niet beschikbaar zijn, kan de (verandering in) vangst per visserij-inspanningseenheid worden genomen (Catch Per Unit of Effort)</p>	<p>ICES-visbestand-schattingen van de hele Noordzee. Deze data leveren beter inzicht in de vissterfte dan gegevens over alleen het Nederlandse deel van de Noordzee, omdat vissen zich niet aan grenzen houden. Alle door de lidstaten aan ICES geleverde data worden samengevoegd en op basis daarvan wordt F berekend.</p>	<p>Marktbemonstering Bestandsopnamen op zee</p>	<p>(zie zip-bestand)</p>	<p>Kees Verbogt</p>
---	--	--	---	--------------------------	---------------------

3	3.2 Vissen: De biomassa van de paaibestanden (SSB van commercieel gevangen vis)	ICES-visbestand-schattingen van de hele Noordzee. Deze data leveren beter inzicht in de vissterfte dan gegevens over alleen het Nederlandse deel van de Noordzee, omdat vissen zich niet aan grenzen houden. Alle door de lidstaten aan ICES geleverde data worden samengevoegd en op basis daarvan wordt SSB berekend.	Marktbemonstering Bestandsopnamen op zee	(zie zip-bestand)	Kees Verbogt
4	3.3 Vissen: Grootteverdeling van visbestanden, zowel van commerciële als van kwetsbare soorten. Per soort de 95-percentiel van de vislengtedistributie waargenomen in onderzoeken van researchschepen	Op basis van de bestandsopnamen op zee kan de grootteverdeling vastgesteld worden. Deze parameter wordt niet binnen het Gemeenschappelijk VisserijBeleid verzameld.	Bestandsopnamen op zee	Nog organiseren	Kees Verbogt

6	3.4 Vissen: Discards bij visserij	Dataverzameling over discards, benodigd voor KRM-monitoring, gebeurt volledig binnen de uitvoering van de Data Collection Framework (DCF).	ICES-schattingen discards WOT-discards: Waarnemersprogramma	(zie zip-bestand)	Kees Verbogt
4. Voedselwebben					
10	4.1 Voedselwebben: Aandeel grote vissen in vangsten van bodemsoorten (IBTS): lengte-frequentieverdeling	De informatiebehoefte voor voedselwebben wordt afgedekt door de meetnetten benthos, vissen, vogels en zeezoogdieren			
11	4.2 Voedselwebben: Indicatoren voor zeevogels, zeezoogdieren, haaien en roggen als toppredatoren				
12	4.3 Voedselwebben: Voedselrelatie van sleutelsoorten				
5. Eutrofiering					

20	5.1 Eutrofiering: Nutriënten, nutriënteniveaus	DIN en DIP in gefiltreerde watermonsters. Als ondersteunende parameter saliniteit.	MWTL-oppervlaktewater (chemische stoffen in water)	(zie zip-bestand)	Andrea Houben
21	5.2 Eutrofiering: Directe effecten	90-percentielwaarde van chlorofyl-a concentratie gedurende het groeiseizoen. Phaeocystisbloeien, waarbij een bloei gedefinieerd is als 106 cellen/l	MWTL-oppervlaktewater (chemische stoffen in water)	(zie zip-bestand)	Andrea Houben
22	5.3 Eutrofiering: Indirecte effecten	Op specifieke locaties wordt de zuurstofconcentratie in de diepte gemeten (verticaalmeting)	MWTL-oppervlaktewater (chemische stoffen in water)	(zie zip-bestand)	Andrea Houben
6. Zeebodemintegriteit					
13	6.1 Zeebodemintegriteit: Verspreiding en omvang van algemeen voorkomende habitats (EUNIS-niveau 3) en habitats conform de Habitatrichtlijn	Bij het definiëren van de begrenzing van de habitats en de aanwijzing van gebieden zijn de omvang en verspreiding vastgesteld. Naar verwachting treden hierin in de tijd geen (noemenswaardige) veranderingen op. Om deze reden is dit een administratieve indicator.			

14	6.2 Zeebodemintegriteit: Zeebodemareaal dat niet wordt verstoord	Data die worden verzameld in het kader van de WOT-Visserijstatistiek geven inzicht in bodemberoering door visserij. Zandwinning wordt geregistreerd.			
15	6.3 Zeebodemintegriteit: Indices voor de samenstelling van bodemleefgemeenschappen	Voor habitats is geen eigen meetplan opgesteld, maar wordt aangesloten bij de meetplannen voor bodemdieren en vissen.			
16	6.4 Zeebodemintegriteit: Indicatoren voor de kwaliteit van de verschillende habitats op EUNIS-niveau 3				
7. Hydrografische kenmerken		Informatie wordt in projectmonitoring verzameld. Initiatiefnemers moeten deze projectmonitoring uitvoeren om aan de vergunningvoorschriften te voldoen.			
8. Vervuilende stoffen					
23	8.1 Vervuilende stoffen: concentraties van vervuilende polaire stoffen	Vervuilende polaire stoffen in water Toetsing conform KRW in kustzone	MWTL-oppervlaktewater (chemische stoffen in water)	(zie zip-bestand)	Andrea Houben

24	8.2 Vervuilende stoffen: Concentraties van vervuilende apolaire stoffen in biota	Concentraties van vervuilende apolaire stoffen in Bot en Schol. Buiten 12-mijlszone: biota getoetst aan OSPAR assessmentcriteria Concentraties van vervuilende apolaire stoffen in sediment (trendbepaling)	MWTL-oppervlaktewater (chemische stoffen in water) MTWL-Noordzee sediment chemie	(zie zip-bestand)	Andrea Houben
25	8.3 Vervuilende stoffen: Imposex en intersex: effecten van TBT (de mate van voorkomen van impo- sex bij zeeslakken)	Biologisch effecten in mariene slakken, waaronder imposex, intersex en chemische contaminanten (organotinverbindingen).	MWTL-oppervlaktewater (chemische stoffen in water)	(zie zip-bestand)	Andrea Houben

26	8.4 Vervuilende stoffen: Olieslachtoffers onder vogels (het percentage met olie besmeurde aangespoelde vogels)	Percentage aangespoelde dode of stervende Zeekoeten die met olie zijn besmeurd. Vrijwilligers (Nederlandse Zeevogelgroep (NZG) verzamelen hiervoor aangespoelde vogels in de winterperiode. Jaarlijks worden de resultaten door het NIOZ gerapporteerd. Dit meetnet valt onder MWTL.	MWTL-oppervlaktewater (chemische stoffen in water)	(zie zip-bestand)	Willem van Loon
9.Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten					
27	9.1 Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten: De frequentie van overschrijdingen van de geldende limieten	Monitoring van contaminanten in: 1. (rode) aal 2. schieralen 3. visserijproducten	Monitoring contaminanten in Nederlandse vis en visserijproducten	(zie zip-bestand)	Sjaak Vonk
28	9.2 Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten: De daadwerkelijke gehalten die zijn gemeten	4. Chinese Wolhandkrab			

29	9.3 Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten: Het aantal vervuilende stoffen waarvoor overschrijdingen tegelijkertijd zijn gemeten.				
30	9.4 Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten: De bron van de vervuiling				
10.Zwerfvuil					
31	10.1 Zwerfvuil: trends in hoeveelheden, samenstelling, verspreiding en bronnen van zwerfvuil aangetroffen op de stranden	Conform OSPAR-methodiek monitoring van plastics op referentiestranden.	MWTL		Willem van Loon

32	10.2 Zwerfvuil: trends in de hoeveelheid en samenstelling van plastics, aangetroffen in de maag van mariene organismen	Vrijwilligers van de Nederlandse Zeevogelgroep (NZG) verzamelen aangespoelde stormvogels. De maaginhoud van deze vogels wordt onderzocht op de aanwezigheid van plastics. Jaarlijks worden de resultaten door Alterra/Imares gerapporteerd.	MWTL		Willem van Loon
11. Energie/onderwatergeluid.		Nog niet bekend			

3.4 Actualisatie van de monitoring

3.4.1 Kader

Voor de KRM wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande monitoring. Als uitgangspunten voor de monitoring op zee worden gehanteerd: meervoudig gebruik van gegevens, inzet van innovatieve methoden en technieken, verder optimaliseren van het inwinnen, ontsluiten en verwerken van mariene gegevens en het daarmee beperken van mariene monitoringskosten. Dit alles waar mogelijk met inzet op internationale samenwerking.

Om die redenen wordt de KRM-monitoring jaarlijks geactualiseerd. In deze monitoringscyclus wordt gestreefd naar een kostenefficiënte monitoring waarmee de informatiebehoefte voor het beleid en het beheer van de Noordzee wordt afgedekt. Het Informatiehuis Marien speelt hierbij een coördinerende rol en faciliteert als secretaris alle (rijks)partijen die een taak of rol hebben in de mariene monitoring.

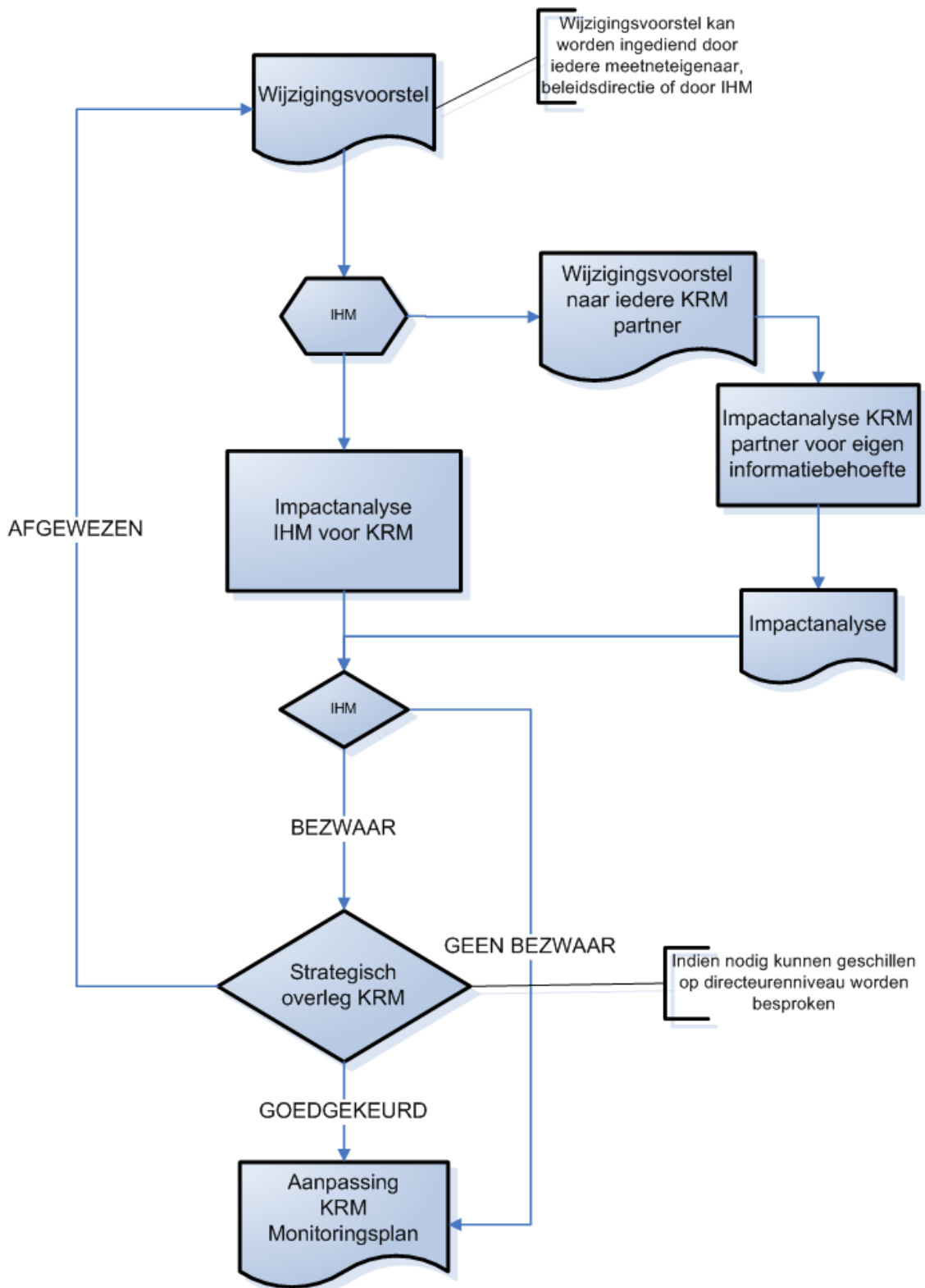
Deze actualisering vloeit niet met zoveel woorden als verplichting uit de KRM voort; zij is een nationale aangelegenheid. Het zo kostenefficiënt voorzien in de informatiebehoefte voor de KRM kent wel een ondergrens: de informatiebehoefte dient in alle gevallen volledig te zijn afgedekt in het monitoringprogramma en het monitoringsplan. Wijzigingen mogen geen afbreuk doen aan het voorzien in die informatiebehoefte.

Daarnaast kunnen zich jaarlijks wijzigingen voordoen in het KRM monitoringprogramma als gevolg van regionale afstemming binnen OSPAR-verband, zoals voortvloeit uit de artikelen 6 en 11 KRM. Het betreft dan aanpassingen van de KRM-monitoring met betrekking tot de in OSPAR-verband afgesproken gemeenschappelijke indicatoren (common indicators).

3.4.2 Procesbeschrijving

Binnen de jaarlijkse actualisatiecyclus dient een organisatie die een wijziging wil doorvoeren in een marien meetnet dat zij beheert, een wijzigingsverzoek in bij het Informatiehuis Marien. Dit verzoek bevat een beoordeling van de effecten van het voorstel voor de eigen monitoringsdoelen. Het Informatiehuis Marien stuurt dat voorstel aan de overige betrokken monitoringspartners, verzamelt en verwerkt hun reacties en bespreekt dit met hen. Tegelijkertijd voert het Informatiehuis Marien ook zelf een analyse uit waarin de aanpassingen getoetst worden aan de informatiebehoefte zoals die is vastgelegd in het KRM-monitoringprogramma. Op basis van de verzamelde reacties en de eigen analyse rapporteert het Informatiehuis Marien aan de indiener van het wijzigingsvoorstel of de wijziging kan worden doorgevoerd. Indien over voorgestelde wijzigingen geschillen ontstaan die niet in onderling overleg op medewerkerniveau zijn op te lossen, kan het Informatiehuis Marien als secretaris een strategisch overleg op directorenniveau

bijeenroepen, waarin een besluit wordt genomen. Voor een schematische weergave van dit proces wordt verwezen naar de onderstaande figuur.

(figuur: schematische weergave proces van actualisering van de monitoring. Bron: *Ontwerp-Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012-2020, Deel 2, blz. 65*)
(check verwijzing in definitief brondocument)

3.4.3 Planning

Het jaarlijks actualiseren van de KRM-monitoring vindt in het najaar plaats. De planning voor deze jaarlijkse actualisatie is hieronder in beeld gebracht.

Richtdatum	Actie	Actor(en) & betrokken organisatie(s)
1 september	Aankondiging jaarlijkse actualisatieronde voor KRM-meetnetten en datum bespreking wijzigingsvoorstellen communiceren	IHM aan de KRM-meetnet-eigenaren + betrokken beleidsdirecties I&M + EZ
15 september	Indienen eventuele wijzigingsvoorstellen voor KRM-meetnetten, met eigen impactanalyse	Betrokken KRM-meetnet-eigenaren + betrokken beleidsdirecties I&M + EZ aan IHM
15 september	Wijzigingsvoorstellen uitzetten	IHM aan alle KRM-partners
Week 22 september	Bespreken wijzigingsvoorstellen	IHM aan de KRM-meetnet-eigenaren + betrokken beleidsdirecties I&M + EZ
1 oktober	Afronden impactanalyse voor KRM-monitoringprogramma + KRM-informatiebehoefte	IHM met inzet van o.a. CBS
1 oktober	Afronden impactanalyse voor eigen informatiebehoefte	betrokken KRM-partner(s) aan IHM (evt CC naar indiener(s) wijzigingsvoorstellen)
15 oktober	- Delen conclusies over wijzigingsvoorstel (toelichting op impactanalyse bilateraal met betrokkenen) - indien wijzigingsvoorstel niet unaniem aanvaard: bespreken (agenda + datum voor strategisch overleg opstellen)	IHM aan: - alle betrokken meetnet-eigenaren - aan de directeuren van de betrokken meetneteigenaren
1 november	(evt.) Strategisch overleg KRM (uiterlijk) > besluit over wijzigingsvoorstel	Directeuren van de betrokken meetneteigenaren + IHM (secretaris)
15 november	Afronden aanpassing betrokken KRM-meetnet(ten)	betrokken meetneteigenaren
15 januari	Aanpassing KRM-Monitoringsplan + publicatie op de IHM-Website	IHM

3.5 Voortgangsrapportage

3.5.1 Kader

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de jaarlijkse rapportage over de voortgang van de KRM-monitoring. Deze voortgangsrapportages dragen bij aan de periodieke actualisering van de verschillende delen van mariene strategie (zie verder hoofdstuk 4).

3.5.2 Inhoud en doelgroep

De jaarlijkse voortgangsrapportage betreft de zogenoemde systeemvoortgangsrapportage over de KRM en de VHR. Met deze voortgangsrapportage biedt het IHM zicht op de voortgang van de processen binnen de verschillende monitoringtrajecten. Daarnaast ontsluit het IHM de data die de meetnetten hebben opgeleverd. De jaarlijkse voortgangsrapportage wordt in ieder geval ter beschikking gesteld aan de opdrachtgevers van de KRM en aan Rijkswaterstaat als gebiedsbeheerder van de Noordzee. Na instemming van de opdrachtgevers zal het Informatiehuis Marien deze rapportages ook beschikbaar maken op zijn website.

3.5.3 Procesbeschrijving

De voortgangsrapportage wordt jaarlijks opgesteld aan de hand van de data die beschikbaar zijn gekomen vanuit de KRM-monitoring.

In samenspraak met de opdrachtgevers voor de uitvoering van de verschillende KRM-meetnetten zal het Informatiehuis Marien erop sturen dat de voor deze voortgangsrapportages benodigde data beschikbaar zijn bij aanvang van het jaar volgend op het jaar waarin de betrokken monitoringsactiviteiten zijn uitgevoerd. Uitgaande van de beschikbaarheid van deze data jaarlijks per 1 januari zal het IHM in de maanden januari tot en met maart deze data beoordelen op haar voortgangsaspecten. In de maanden april en mei wordt deze informatie verwerkt tot een voortgangsrapportage, die begin juni in concept beschikbaar komt en vervolgens met de betrokken partijen wordt besproken. In de eerste twee weken van juli wordt de voortgangsrapportage vervolgens afgerond en opgeleverd aan de opdrachtgevers

3.5.4 Planning

Ten behoeve van de gebruikers is de planning schematisch in beeld gebracht. Aangezien het hier een jaarlijks repeterende actie betreft, zal deze planning jaarlijks worden aangehouden.

Periode	Activiteit	Actoren
Jaar x	Uitvoering monitoring Verwerken gegevens Aanleveren gegevens voor voortgangsrapportage	Meetneteigenaren
Jaar x+1		
januari - maart	Beoordelen gegevens op voortgangaspecten + bruikbaarheid voor inhoudelijke beoordeling	IHM (of derden in opdracht van IHM)
april - mei	Verwerken gegevens tot voortgangsrapportage	IHM
begin juni	Voortgangsrapportage in concept gereed	IHM
juni	Bespreken concept voortgangsrapportage met betrokken partijen	IHM met betrokken partijen (meetneteigenaren, beoordelaars)
1 ^e helft juli	Afronden voortgangsrapportage	IHM
mid-juli	Aanleveren voortgangsrapportage aan opdrachtgevers	IHM aan RWS/EZ
augustus/september	Voortgangsrapportage – na instemming van opdrachtgevers – beschikbaar op IHM-website	IHM

4 Actualisatie van de mariene strategie

4.1 Kader

De KRM schrijft in artikel 17 voor dat de mariene strategieën om de zes jaar worden geactualiseerd. Dit leidt tot onderstaand actualisatierooster:

Activiteit	Termijn	KRM-grondslag
Mariene Strategie, Deel 1 - actualiseren initiële beoordeling - actualiseren vastgestelde milieutoestand - actualiseren milieudoelen	ev. actualisering: 15 juli 2018 (6 jaar na de 1 ^e vaststellingstermijn); daarna zesjaarlijks: - 15 juli 2024 - 15 juli 2030 - 15 juli 2036 Etc. etc	artikel 17, lid 2, onderdelen a en b, KRM
Mariene Strategie, Deel 2 - actualiseren monitoring-programma	ev. actualisering: uiterlijk 15 juli 2020 (6 jaar na de 1 ^e vaststellingstermijn); daarna zesjaarlijks: - uiterlijk 15 juli 2026 - uiterlijk 15 juli 2032 - uiterlijk 15 juli 2038 Etc. etc	artikel 17, lid 2, onderdeel c, KRM
Mariene Strategie, Deel 3 - actualiseren programma van maatregelen	ev. actualisering: uiterlijk 31 december 2021 (6 jaar na de 1 ^e vaststellingstermijn); daarna zesjaarlijks: - uiterlijk 31 december 2027 - uiterlijk 31 december 2033 - uiterlijk 31 december 2039 Etc. etc	artikel 17, lid 2, onderdeel d, KRM

4.2 Periodieke actualisatie van de Mariene Strategie, Deel 1

Gelet op de vaststellingstermijn voor de Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee, Deel 1 - 15 juli 2012 - moet de eerstvolgende actualisatie zijn afgerond per 15 juli 2018.

De actualisatie zal vervolgens om de zes jaar worden herhaald. De actualisaties zullen hetzelfde traject volgen als de eerste vaststelling van de Mariene Strategie, Deel 1. Dit vloeit voort uit artikel 4.3 van de Waterwet en artikel 4.3 van het Waterbesluit. Dit betekent dat bij de voorbereiding van de actualisatie de betrokken decentrale overheden en de bevoegde autoriteiten van de andere lidstaten zullen worden geraadpleegd. Tevens zal de actualisatie in ontwerp gedurende ten minste zes weken voor betrokken organisaties en het publiek ter inzage liggen.

4.3 Periodieke actualisatie van de Mariene Strategie, Deel 2

De Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee, Deel 2 (monitoringprogramma) wordt uiterlijk vastgesteld op 15 juli 2014. De eerstvolgende actualisatie van het monitoringprogramma dient uiterlijk 15 juli 2020 plaats te vinden. De informatiebehoefte die voortkomt uit de geactualiseerde Mariene Strategie, Deel 1 is bepalend voor het actualiseren van het monitoringprogramma.

De actualisatie van het monitoringprogramma zal vervolgens om de zes jaar worden herhaald. Net als bij de actualisatie van Mariene Strategie, Deel 1 volgen deze actualisaties hetzelfde traject als de eerste vaststelling.

4.4 Periodieke actualisatie van de Mariene Strategie, Deel 3

De Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee, Deel 3 (maatregelenprogramma) wordt vastgesteld uiterlijk in 2015. De eerstvolgende actualisatie van het maatregelenprogramma dient uiterlijk in 2021 plaats te vinden.

De actualisatie van het maatregelenprogramma zal vervolgens om de zes jaar worden herhaald. Ook hier volgen de actualisaties hetzelfde traject als de eerste vaststelling.

Artikel 18 KRM kent een verplichting voor lidstaten om binnen drie jaar na de bekendmaking van elk programma van maatregelen, of van enige actualisering daarvan, bij de Europese Commissie een beknopt tussentijds verslag in te dienen, waarin de bij de uitvoering van dat programma geboekte vooruitgang wordt beschreven. De actualisering van de Mariene Strategie, Deel 1, met name de geactualiseerde initiële beoordeling, zal input leveren voor deze tussenrapportage.

4.5 Europese beoordeling en evaluatie van de KRM

Naast de bovengeschetste actualisatietrajecten die de lidstaten moeten doorvoeren, kent de KRM nog een beoordelings- en evaluatietraject op Europees niveau. Artikel 20 KRM geeft de Europese Commissie de opdracht om binnen 2 jaar na ontvangst van alle programma's van maatregelen van de lidstaten, en daarna om de zes jaar, aan het Europese Parlement en de Raad van de Europese Unie een eerste beoordelingsverslag uit te brengen over de uitvoering van de KRM.

Daarnaast schrijft artikel 23 KRM voor dat de Europese Commissie de richtlijn uiterlijk op 15 juli 2023 evalueert en in voorkomend geval eventueel noodzakelijke wijzigingen aan het Europese Parlement en de Raad van de Europese Unie voorstelt.

Bijlage: Planning vaststellen en uitvoeren monitoringprogramma

<i>Jaar</i>	<i>Mijlpaal</i>	<i>Activiteit</i>	<i>Op te leveren</i>	<i>Status</i>	<i>Trekker</i> <i>Uitvoering</i>
2014	31 januari	Concept Monitoringprogramma ten behoeve van de inspraakronde	Document: concept monitoringprogramma	Gereed	Robin Hamerlinck Projectteam KRM Monitoring
2014	11 februari	Vaststellen reporting package DIKE	DIKE reporting sheets	Gereed	DIKE NL –inbreng Sandra van der Graaf, Kees Borst, IHM Projectteam KRM Monitoring
2014	12 februari	Start Voorbereiding DIKE rapportage: opstellen format voor rapportage + werkverdeling	Zie 29 februari	Gereed	Sandra van der Graaf en Kees Borst Inbreng IenM, Projectteam KRM Monitoring en IHM
2014	21 februari	Vaststellen ontwerp monitoringprogramma door MR	Ontwerp monitoring-programma gereed voor inspraak	Gereed	Robin Hamerlinck Projectteam KRM Monitoring
2014	28 februari	Opleveren format voor rapportage conform DIKE + werkverdeling	Opdeling en toedeling monitoringprogramma. Spreadsheet met reporting-vragen gekoppeld aan toeleverende personen	Gereed	Sandra van der Graaf en Kees Borst Inbreng IenM, Projectteam KRM Monitoring en IHM
2014	3 maart	Concept DIKE rapportage opstellen: Start invullen spreadsheets (zie 26 februari)	Zie 15 april	Loopt	Sandra van der Graaf en Kees Borst Projectleiders, Projectteam KRM Monitoring en IHM

					(conform toedeling in spreadsheet)
2014	7 maart	Start inspraakperiode ontwerp monitoringprogramma (de samenvatting ligt van 7 maart tot en met 17 april 2014 voor het publiek ter inzage. Het gehele document is digitaal te raadplegen als achtergrondinformatie bij de samenvatting.)	-bekendmaking van de inspraak -document digitaal beschikbaar op website, -samenvatting voor inzage beschikbaar	Loopt	Robin Hamerlinck Projectteam KRM Monitoring
2014	15 april	In concept ingevulde DIKE spreadsheets beschikbaar	spreadsheets in concept ingevuld	In voorbereiding	Kees Borst Projectleiders, Projectteam KRM Monitoring en IHM (conform toedeling in spreadsheet)
2014	15 april	Start eerste afstemronde DIKE spreadsheets			Kees Borst Projectleiders, Projectteam KRM Monitoring en IHM
2014	17 april	Einde inspraakperiode	inspraakreacties		Robin Hamerlinck Projectteam KRM Monitoring
2014	18 april	Start verwerken inspraakreacties, monitoringprogramma definitief maken, Nota van antwoord opstellen	Bijgesteld ontwerp monitoringprogramma + Nota van Antwoord gereed voor vaststelling in MR		Robin Hamerlinck Projectteam KRM Monitoring
2014	15 mei	Einddatum afstemronde DIKE spreadsheet	Afgestemde DIKE spreadsheet		Kees Borst Projectleiders, Projectteam KRM Monitoring en IHM
2014	15 mei	Start invullen webforms			Kees Borst Projectleiders, Projectteam KRM Monitoring en IHM
2014	1 juli	Oplevering ingevulde webforms > laatste controle webforms			Kees Borst Projectleiders, Projectteam

					KRM Monitoring en IHM
2014	Uiterlijk 15-07-2014	Monitoringprogramma vaststellen door MR (uiterste datum)	Vastgesteld monitoringprogramma		Robin Hamerlinck MR
	Uiterlijk vanaf 15-07-2014	Monitoringprogramma uitvoeren	Operationeel KRM monitoringprogramma		RWS en EZ
2014	1 september	Oplevering afgestemde webforms	Afgestemde webforms		Sandra van der Graaf
2014	11 september	Akkoord van Kernteam KRM op webforms	Definitieve webforms		KRM kernteam/DGRW
2014	11 september	Start formele rapportage aan EU			Marloes Schiereck en Sandra van der Graaf
2014	Uiterlijk 3 mnd na vaststelling > uiterlijk 15-10-2014	KRM art. 11 rapportage Monitoringprogramma naar de EC Monitoringprogramma naar Tweede Kamer	Vastgesteld monitoringprogramma & ingevulde DIKE formats verzenden naar EU-Commissie. Aanbiedingsbrief van Minister I&M		Marloes Schiereck en Sandra van der Graaf na toestemming DGRW DGRW
2014	van 15-10-2014 tot 15-04-2015	Op verzoek van Europese Commissie aanleveren van aanvullende informatie	Door EU-Commissie verzochte informatie		I&M DGRW Projectteam KRM Monitoring en IHM
2015	Uiterlijk 6 mnd na verzending MP > uiterlijk 15-04-2015	Europese Commissie informeert de lidstaten over de beoordeling van het monitoringprogramma en adviseert over nodig geachte wijzigingen	Reactie op evt. voorgestelde wijzigingen/adviezen naar EU-Commissie Zo nodig wijzigingen in jaarlijkse actualisering KRM monitoring programma (nationaal traject) en/of in actualisatie per uiterlijk 15 juli 2020 (EU traject) meenemen.		I&M DGRW Projectteam KRM Monitoring en IHM